

Myndigheten för
samhällsskydd
och beredskap

Sveriges
Kommuner
och Regioner

HANDBOK I KOMMUNAL KRISBEREDSKAP
2. KOMMUNALA VERKSAMHETER

Genomförande av val

**Handbok i kommunal krisberedskap – 2. Kommunala verksamheter
– Genomförande av val**

Det här kapitlet är en del av publikationsserien *Handbok i kommunal krisberedskap* där fler kapitel finns.

© Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB)
Produktion: Advant

Publikationsnummer: MSB1920 - februari 2022
ISBN: 978-91-7927-240-1

Innehåll

Övergripande beskrivning	4
Angrepp och hot mot genomförande av val	4
Ansvar och roller	6
Kommunen	6
Länsstyrelsen	7
Valmyndigheten	7
Valprövningsnämnden	7
Utlandsmyndigheter	7
PostNord	7
Polismyndigheten	7
Säkerhetspolisen (Säpo)	7
Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB)	8
Myndigheten för psykologiskt försvar	8
Nationellt valnätverk	8
Förstärkningsresurs	8
Planering	9
Kontinuitetshantering	9
Kritiska beroenden	9
Personal	9
Röstmottagare	10
Lokaler	10
Valmaterial	11
Transporter	12
IT och telefoni	12
Kriskommunikation	12
Risker och sårbarheter	13
Politisk propaganda i anslutning till röstningmottagningsstället	13
Informationspåverkan	14
Hot mot röstmottagare och förtroendevalda	14
Utbildning och övning	15
Seminarieövning Valborg 2018	15
Utvärdering av inträffade incidenter	15
Bilaga – Fakta om val	16
Olika typer av val	16
Allmänna val	16
Folkomröstningar	16
Extra val	16
Omval	16
Val till Sametinget	16
Kyrkoval	16
Valkretsar och valdistrikt	17
Att rösta	17
Röstlängd	17
Röstkort	18
Valsedlar	18

Övergripande beskrivning

Genomförande av val upprätthåller den viktiga samhällsfunktionen ”allmänna val” som är en av de nationellt prioriterade samhällsfunktionerna. En viktig samhällsfunktion är nödvändig för samhällets grundläggande behov, värden eller säkerhet.

Ett av målen med krisberedskapen är att värna om människors liv och hälsa samt grundläggande värden som demokrati, rättssäkerhet och mänskliga fri- och rättigheter genom att upprätthålla samhällsviktig verksamhet och hindra eller begränsa skador på egendom och miljö då olyckor och krissituationer inträffar.

I regeringsformen står det att all offentlig makt i Sverige utgår från folket. Den svenska demokratin bygger på fri åsiktsbildning och på allmän och lika rösträtt. Även om den svenska demokratin har en stark grund att stå på ska inte demokratin tas för given. Demokratier runt om i världen försvagas och även i Sverige finns det utmaningar.

Läs mer

[Strategi för en stark demokrati – främja, förankra, försvara \(regeringen.se\)](#)

Kommunerna är demokratin lokala utövare och ansvarar för genomförande av val. Då det ofta går flera år mellan de olika valen behöver arbetet startas upp på nytt när det är dags för att planera och förbereda inför ett val. Valsamordnare, beredskaps- och säkerhetsamordnare och kommunikatörer kan ha slutat och nya kan ha börjat vilket leder till att kommunen måste ha koll på sitt ansvar och sin krisberedskap samt att kontinuiteten

är beaktad så att val kan genomföras på ett tryggt och rättssäkert sätt.

Det svenska valsystemet grundar sig på:

- allmän och lika rösträtt – om du har rätt att rösta beror på din ålder, medborgarskap och var du är folkbokförd och sedan när. Alla väljare har en röst och har därmed lika möjlighet att påverka valresultatet.
- fria val – det är väljaren själv som bestämmer vad hen ska rösta på.
- hemliga val – väljaren måste inte berätta vad hen har röstat på.
- direkta val – de personer som blir invalda i riksdagen, kommun- och regionfullmäktige är direktvalda av folket.

Sist i det här kapitlet finns en bilaga med fakta om val.

Angrepp och hot mot genomförande av val

Sverige har utsatts för medvetna angrepp på valgenomförandet och tendenser i vår omvärld visar på behov av en förstärkning av skyddet av allmänna val. Det kan vara statsaktörer, särskilda grupper eller enskilda som utför angrepp i form av cyberangrepp, sabotage, stölder och desinformation. I samband med valen 2014 förekom fysiska angrepp mot vallokaler och under valen 2018 och 2019 förekom bland annat cyberangrepp, medveten ryktesspridning samt stölder och sabotage i begränsad omfattning. Sammantaget har hotbilden mot allmänna val de senaste åren utvecklats i en negativ riktning.

Exempel på incidenter som har inträffat:

- inbrott i vallokaler
- hot mot röstmottagare
- valsedlar stjäls, göms och flyttas om i valsedelstället
- förkryssade namnvalsedlar
- otillbörlig propaganda
- desinformation om när, var och hur valen genomförs.

Efter 2018 och 2019 års val tillsatte regeringen en parlamentarisk kommittéutredning för att utreda behovet av ett utpekat ansvar för samordningen av säkerhetsfrågor, både när det gäller den fysiska säkerheten och valsystemets infrastruktur och informationshantering. Syftet var att stärka förtroendet och skyddet av det svenska valsystemet.

Läs mer

[Säkerhet och tillgänglighet vid val \(SOU 2021:96\) \(regeringen.se\)](#)

I Brottsbalken 17 kap. 8 § framgår det att om någon försöker hindra omröstningen, förvanska resultatet av omröstningen eller på något annat otillbörligt sätt inverka på omröstningen kan man dömas till böter eller fängelse i högst sex månader. Exempel på ageranden som kan vara straffbara är att gömma valsedlar, ge missledande information om tid eller plats för omröstningen eller hota någon för att hindra hen att rösta. Om brottet är grovt kan man dömas till fängelse i högst fyra år. Valmyndigheten lyfter fram att det är viktigt att misstänkt otillbörlig påverkan på allmänna val noggrant dokumenteras och polisanmäls. En noggrann och detaljerad dokumentation av misstänkt påverkan skapar goda förutsättningar för polis och åklagare att utreda och lagföra eventuella brott.

Olika typer av antagonistiska hot kan förekomma. Med antagonistiska hot menas hot som är avsiktligt illvilliga. Det kan vara terrorism, organiserad brottslighet eller

underrättelsehot, men det kan lika gärna vara illvilliga grupper på lokal eller regional nivå eller personer som agerar på egen hand. Syftet med antagonistisk påverkan av val är ofta att påverka eller undergräva förtroendet för demokratin och valens genomförande. Olika former av antagonistiska hot är:

- informationspåverkan – läs mer under avsnittet Risker och sårbarheter
- desinformation – falsk information som sprids med avsikt att vilseleda en särskild målgrupp för att gynna en specifik aktör
- cyberhot och cyberangrepp – i takt med den digitala utvecklingen har användandet av kommunikations- och informationsteknologi för genomförandet av allmänna val blivit allt mer vanligt förekommande. Utvecklingen skapar möjligheter att effektivisera genomförandet av val men medför även sårbarheter som antagonistiska aktörer kan utnyttja.

Valmyndigheten benämner det systematiska arbete som valadministrationen utför i syfte att skydda de uppgifter som ska utföras enligt vallagen och andra valrelaterade författningar som "valsäkerhet". Valsäkerhet består av skydd mot olyckor, krisberedskap, informationssäkerhet, kontinuitetsplanering, säkerhetsskydd och verksamhetsskydd. Vad verksamhetsskydd är för något går att läsa om under avsnittet "Planering".

Ansvar och roller

Det finns tre typer av valmyndigheter:

- lokal valmyndighet (valnämnden)
- regional valmyndighet (länsstyrelsen)
- central valmyndighet (Valmyndigheten).

Kommunen

I varje kommun ska det finnas en valnämnd som är lokal valmyndighet och som ansvarar för frågor som rör val i kommunen. Valnämnden är en obligatorisk nämnd som alltid måste finnas i en kommun.

Valnämnden ansvarar för den preliminära rösträkningen, både att den genomförs i vallokalen på valnatten och att den så kallade uppsamlingsräkningen¹ genomförs. All rösträkning är offentlig och resultatet är preliminärt (vallagen (2005:837), 11-12 kap).

Valnämnden ska även:

- inför varje val se över valdistrikten
- bestämma röstningslokaler och öppethållande under förtidsröstningen
- bestämma röstningslokaler och öppethållande för röstmottagning med begränsat tillträde
- bestämma vallokaler för valdagen
- säkerställa att alla röstmottagningsställen är tillgängliga för personer med funktionsnedsättning
- rekrytera, utbilda och förordna röstmottagare

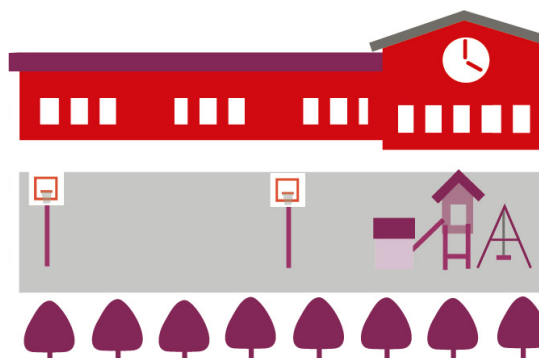
1. Onsdag, och i vissa fall torsdag, efter valdag räknar valnämnden de förtidsröster som inte räknades i vallokalerna på valdagen. Det kan till exempel vara förtidsröster som lämnades i en röstningslokal i annan kommun på valdagen och som sedan har transporterats till kommunen där väljaren är folkbokförd.

- utbilda och förordna ambulerande röstmottagare samt besluta om vilka dagar och tider det ska vara möjligt att rösta med hjälp av ambulerande röstmottagare
- beställa och tillhandahålla valmaterial
- informera väljare om när, var och hur de kan rösta
- genomföra röstmottagning i kommunen
- ta emot, hämta, sortera och förvara förtidsröster samt distribuera dessa till vallokalerna på valdagen
- genomföra mottagningen av röster från valdistrikten på valnatten
- transportera rösterna till länsstyrelsen inför den slutliga rösträkningen.

Röstningslokaler är namnet på lokaler som används under förtidsröstningen.

Vallokaler är namnet på lokaler som används under valdagen.

Röstmottagningsställen är det sammanfattande ordet för röstningslokaler och vallokaler.

Länsstyrelsen

Länsstyrelsen är regional valmyndighet med ansvar i länet för frågor om val och för utbildning av valnämnderna.

På förslag av kommunfullmäktige är det länsstyrelsen som ska besluta om kommunens indelning i valdistrikt.

Länsstyrelsen hanterar valedelsbeställningar vid val till riksdagen, kommun- och regionfullmäktige och vissa valärenden om deltagande i val. Länsstyrelsen genomför även rättelser i röstlängden.

Länsstyrelsen ansvarar för den slutliga röst-räkningen och de förvarar även rösterna fram till dess att nästkommande val har vunnit laga kraft. När det gäller val till kommun- och regionfullmäktige är det länsstyrelsen som fördelar mandatet mellan partierna och för varje valkrets fastställer vilka kandidater som har valts till ledamöter och ersättare.

Valmyndigheten

Valmyndigheten är den centrala valmyndigheten och har det övergripande ansvaret för frågor om val.

Valmyndigheten ansvarar för att fördela mandatet i riksdagen och Europaparlamentet samt fastställa vilka kandidater som har valts till ledamöter och ersättare.

Övriga uppgifter som Valmyndigheten har är bland annat:

- utveckla och underhålla IT-stödet för valadministrationen
- informera väljarna om när, var och hur man röstar
- ta fram vägledande ställningstaganden
- ta fram utbildningsmaterial (bl.a. handböcker, handledningar, manualer och powerpoints) för länsstyrelser, valnämnder och röstmottagare
- ansvara för framställning av röstlängder, röstkort, valedlar, blanketter och kuvert som används vid valen

- ta emot partiernas registrering av partibeteckningar samt anmälan om deltagande i val.

Valprövningsnämnden

Valprövningsnämnden prövar överklaganden av allmänna val och nationella folkomröstningar. Deras beslut är slutliga och kan inte överklagas.

Utlandsmyndigheter

Efter samråd med Utrikesdepartementet bestämmer Valmyndigheten hos vilka svenska utlandsmyndigheter det ska finnas röstningslokaler. Utsedda utlandsmyndigheter ansvarar för röstmottagningen utomlands i samband med allmänna val.

PostNord

Valmyndigheten och PostNord brukar sluta ett centralt avtal gällande distribution av kommunexterna förtidsröster. Därutöver kan den lokala valmyndigheten, det vill säga valnämnden, sluta ett lokalt avtal med PostNord avseende sortering, förvaring och transport av förtidsröster mm. Olika kommuner nyttjar PostNords tjänster i olika utsträckning och för olika moment.

Polismyndigheten

Polismyndigheten ska säkerställa de grundlagskyddade opinionsfriheterna under valrörelsen fram till regeringsbildningen. De ska även skydda valen i syfte att säkerställa den demokratiska processen samt trygga allmänhetens möjligheter att delta i valen.

Säkerhetspolisen (Säpo)

I samband med planering och genomförande av val ska Säpo skydda den demokratiska processen och tillsammans med andra myndigheter, säkerställa att valen och valrörelsen kan genomföras på ett tryggt och säkert sätt.

Myndigheten för samhälls- skydd och beredskap (MSB)

MSB ska arbeta med och verka för samordning mellan berörda samhällsaktörer för att förebygga och hantera olyckor, kriser och konsekvenser av krig och krigsfara. I samband med planering och genomförande av val innebär det att MSB exempelvis kan ta initiativ till och möjliggöra samverkan och samordning av åtgärder och kommunikation till allmänhet och medier, genomföra aktörsanalys samt stötta aktörer med utbildning och övning.

MSB bedriver CERT-SE som är Sveriges nationella CSIRT (Computer Security Incident Response Team). Deras uppgift att stötta samhället i arbetet med att hantera och förebygga IT-incidenter. Till CERT-SE:s uppgifter hör bland annat att agera skyndsamt vid inträffade IT-incidenter genom att sprida information samt att vid behov arbeta med samordning av åtgärder och medverka i arbetet som krävs för att avhjälpa eller lindra effekter av det inträffade.

Myndigheten för psykologiskt försvar

Myndigheten för psykologiskt försvar har huvudansvar för att identifiera, analysera och kunna lämna stöd i bemötandet av otillbörlig informationspåverkan och annan vilseledande information som riktas mot Sverige eller svenska intressen.

I samband med planering och genomförande av val kommer myndigheten för psykologiskt försvar att:

- identifiera, analysera och lämna stöd till relevanta aktörer i bemötandet av otillbörlig informationspåverkan och annan vilseledande information som riktas mot Sverige eller svenska intressen,
- sprida kunskap och bidra till befolkningens och berörda aktörers beredskap i fråga om psykologiskt försvar och bedriva utbildning och övningsverksamhet inom myndighetens ansvarsområde

- verka för samverkan mellan myndigheter och övriga aktörer i det förebyggande arbetet samt skapa förutsättningar för och bidra till att säkerställa ett samordnat operativt agerande inom myndighetens ansvarsområde.

Nationellt valnätverk

I syfte att skapa en effektiv samverkan och ett effektivt kunskaps- och erfarenhetsutbyte har ett permanent nationellt valnätverk inrättats. Nätverket består av Polismyndigheten, Säpo, MSB, Myndigheten för psykologiskt försvar och en representant för länsstyrelserna utöver Valmyndigheten. Arbetet inom valnätverket syftar även till att lyfta valadministrativa frågor mellan valadministrationen och de olika säkerhetsmyndigheterna.

Förstärkningsresurs

Det finns fördelar med att involvera fler tjänstepersoner i arbetet med valen, särskilt utifrån kontinuiteten men också för att många funktioner inom olika områden kan ha mycket att bidra med utifrån sin expertis, till exempel HR när det gäller rekrytering av personal eller IT-avdelningen angående och tekniska lösningar.

Många kommuner anordnar förtidsröstning i bibliotekens lokaler. En del kommuner väljer att använda sig av befintlig bibliotekspersonal som röstmottagare eller att de kan stötta upp ordinarie röstmottagare vid behov. Alla röstmottagare behöver genomgå en särskild utbildning och därefter förordnas av kommunens valnämnd för att kunna tjänstgöra som röstmottagare.

Under den tid som valen pågår kan det vara nödvändigt med extra bevakning av röstningslokaler. Att ha dialog med det vaktbolag som kommunen har avtal med och planera för att eventuellt förstärka bevakningen under den här tiden kan vara fördelaktigt.

Att upprätta kontakt med närliggande kommuner kan vara tryggt om det till exempel skulle bli akut brist på valmaterial, då det är enklare att höra sig av till en redan etablerad kontakt.

Planering

Verksamhetsskydd innebär att det finns skyddsvärden som måste ges ett skydd i verksamheten, även om de inte omfattas av säkerhetsskyddslagstiftningen. Det kan handla om skydd mot olyckor och skydd mot olika former av antagonistisk påverkan, såsom anlagda bränder, olaga hot eller vandalisering riktad mot kommunens personal, lokaler, material och verksamhet.

Valmyndigheten har tagit fram råd och förslag avseende möjliga verksamhetsskyddsåtgärder för olika moment i valgenomförandet. Dessa finns i Valmyndighetens handböcker, handledningar och manualer som är avsedda för valadministrationen. Det är dock viktigt att varje kommun genomför en egen verksamhetsskyddsanalys där de lokala förutsättningarna och hoten beaktas. En sådan bedömning kan leda till högre krav på säkerhet eller motivera avsteg som innebär en lägre säkerhetsnivå. Att identifiera skyddsvärden är viktigare än att titta på sannolikheten av att något inträffar.

Läs mer

[Handböcker, handledningar och manualer för valadministrationen \(valcentralen.val.se\)](http://valcentralen.val.se)

[Handledning Verksamhetsskyddsanalys för allmänna val \(valcentralen.val.se\)](http://valcentralen.val.se)

Kontinuitetshantering

Kontinuitetshantering handlar om att planera för att upprätthålla verksamheten på en tolerabel nivå vid störningar och avbrott, oavsett om det inträffat på grund av olycka,

naturhändelse eller antagonistisk påverkan. Det kan till exempel handla om att röstmottagare lämnar återbud med kort varsel, en vallokal drabbas av vattenläcka och inte kan användas eller att mobilnätet ligger nere och det inte går att kontakta varandra.

Genom att identifiera och minska sårbarheter kan en mer robust organisation skapas samtidigt som konsekvenserna av störningar minimeras.

På MSB:s hemsida finns information om kontinuitetshantering, bland annat finns en verktygslåda för arbetet. Inför valet 2018 gjorde bland annat Arvika kommun en kontinuitetsanalys som byggde på valprocessens olika delar.

Läs mer

[Kontinuitetshantering \(msb.se\)](http://msb.se)

Kritiska beroenden

Ett kritiskt beroende är något som krävs för att en verksamhet ska leverera det som är skyddsvärt. Nedan listas några beroenden som är viktiga för valens genomförande.

Personal

Det är viktigt att de individer som arbetar med valgenomförandet är lojala och pålitliga i det uppdrag de har att utföra. Det är också viktigt att anställda skyddas mot otillbörlig påverkan, hot och hat. Genom att inkludera personalfrågorna i kommunens systematiska säkerhetsarbete säkerställer kommunen en hög motståndskraft mot antagonistisk påverkan.

Hur kommunerna organiserar arbetet med förberedelserna inför ett val ser olika ut. Vanligtvis brukar kommunen utse en eller flera tjänstepersoner som ska arbeta med valen, de kan till exempel ha rollen ”valsamordnare”. Större kommuner har flera valsamordnare och organiserar sig genom att upprätta ett särskilt valkansli. Många kommuner stärker upp sin organisation med att göra tillfälliga rekryteringar av personal för själva valperioden som ska arbeta med att planera för genomförandet av val, att hantera förtidsröster och röster, att räkna röster och att ta fram det preliminära resultatet.

En prövning av sökandens pålitlighet och lojalitet vid rekrytering minskar risken för angrepp mot valens genomförande och försök att undergräva förtroendet för genomförandet av allmänna val. Omfattas verksamheten som medarbetaren ska arbeta inom av säkerhetskyddslagen kan särskilda bestämmelser gälla, men det är möjligt att även i andra fall göra en bedömning av lämpligheten exempelvis genom samtal och referenstagning.

Röstmottagare

Att rekrytera röstmottagare kan vara svårt eftersom kommunerna är i behov av många, ibland hundratals eller tusentals i större kommuner. Samtidigt som det är viktigt att det finns röstmottagare som kan genomföra valen behöver kommuner vidta åtgärder för att säkerställa att personer som inte är lojala, pålitliga eller som har sårbarheter kan komma att utnyttjas av antagonister, inte får uppdrag som röstmottagare.

Frågan om säkerhet bör, om det är möjligt, ingå vid rekrytering av röstmottagare, dock kan en förenklad process vara tillräcklig. En metod kan vara att genomföra gruppintervjuer.

Att förordna röstmottagare som redan är anställda inom kommunen kan vara en metod för att säkerställa att det finns tillräckligt med röstmottagare som kommunen har god personkännedom om.

Att röstmottagare blir sjuka eller anmäler sent förhinder, till och med så sent som på valdagens morgon eller under själva valdagen, måste valnämnden vara beredd på. Att upprätta en lista med röstmottagare som inte har fått något uppdrag och som kan rycka in med kort varsel kommer underlätta arbetet. Vallagens utbildningskrav gäller även för dessa röstmottagare vilket innebär att reserver behöver utbildas i god tid innan valen.

Lokaler

Följande typer av lokaler eller förvaringsutrymmen behövs för det kommunala valgenomförandet:

- lokal för förvaring av det egna materialet som ska användas vid röstmottagning, som till exempel valurnor och valskärmar samt förvaring av valmaterial från Valmyndigheten, som till exempel valsedlar och valkuvert
- lokal för förvaring av förtidsröster och röster
- lokal för valkansliets arbete
- lokaler för förtidsröstning
- vallokaler
- lokal för mottagning på valnatten
- lokal för valnämndens preliminära rösträkning (uppsamlingsräkningen).

Lokaler för genomförandet av allmänna val är särskilt skyddsvärda eftersom lokalerna behövs för att valen ska kunna genomföras, men också för att det som finns i lokalerna är centralt för genomförandet av val. Lokalerna bör skyddas från olika former av antagonistisk påverkan, såsom anlagd brand eller översvämning, stöld och annan förstörelse. Det som är skyddsvärt, exempelvis förtidsröster, förvaras dessutom med fördel i särskilda förvaringsenheter (säkerhetsskåp eller värdeskåp).

Under valperioden är det bra att säkerställa skalskydd och ha en stärkt bevakning av de lokaler som fungerar som röstmottagningsställen och där valmaterial, förtidsröster

och röster förvaras. Polismyndighetens och räddningstjänstens förmåga att skydda lokaler och förvaringsutrymmen ökar om de har god kännedom om vilka lokaler och utrymmen som används. Även väktare eller annan personell bevakning kan bidra till att reducera risken för sabotage eller liknande mot lokalerna. Finns det tecken på att det skulle kunna uppstå oroligheter i eller i anslutning till en lokal kan det vara nödvändigt att ha bevakning i lokalen. Ronderande bevakning är också ett alternativ.

Många väljare väljer att rösta i förtid. Valnämnderna brukar vilja hitta röstningslokaler med hög tillgänglighet och på platser där många passerar, till exempel kommersiella lokaler som köpcentrum eller liknande. En sak att vara varse om är att det i den typen av lokaler kan vara svårt att garantera väljarna det skydd som vallagen kräver för ett röstmottagningsställe. Läs mer i avsnittet om ”Politisk propaganda i anslutning till röstningmottagningsstället”.

Lokalen där röstning ska äga rum ska vara tydligt avgränsad och även i övrigt lämpad för ändamålet så att väljare inte hindras eller störs under röstningen. Den ska inte ha anknytning till en viss politisk sammanslutning och den bör inte ha anknytning till en viss religiös sammanslutning eller till ett visst företag som kan påverka väljaren i samband med röstningen.

Ofta används lokaler där kommunen är fastighetsägare, till exempel bibliotek, skolmatsalar och gymnastikhallar. Under förtidsröstningen är det vanligt att röstningslokalen även har en ordinarie verksamhet som är igång samtidigt. Det är viktigt att ha en dialog med verksamhetsansvariga för att säkerställa att det finns en gemensam planering och beredskap för säkerhetsrelaterade frågor.

Alla fastigheter har lås- och larmsystem och det är bra att ha en tidig dialog med fastighetsägaren så att det inte är några problem för

röstmottagarna att komma in i vallokalen på valdagens morgon för att vallokalerna ska kunna öppna i tid. Tänk också på att den preliminära röststräckningen som sker i vallokalen efter att röstningen avslutats är offentlig och att allmänheten ska kunna komma in i vallokalen.

Vid möblering av lokalen är det viktigt att tänka på att få till ett så bra flöde som möjligt för de som ska rösta i lokalen. Tänk också på att inte blockera utrymningsvägar.

Det kan vara bra att planera för reservlokaler till att förvara valmaterial och förtidsröster om de ordinarie lokalerna inte kan användas på grund av till exempel en anlagd brand eller översvämning. Även en plan för hur en vallokal eller röstningslokal kan ersättas bör tas fram. Säkerställ att det finns extra valmaterial, allt från valurna till valkuvert, som snabbt kan transporteras till det nya röstmottagningsstället.

Valmaterial

Valmaterial måste finnas för att kunna genomföra val. Därför bör kommunen skydda valmaterialet mot otillbörlig påverkan. Det är bra om lokalen där materialet förvaras är utrustad med larm (både vad gäller inbrott och brand). Vid behov kan även särskild rondering av väktare vara ett sätt att stärka beredskapen.

Det är en fördel om extra valmaterial kan förvaras på röstmottagningsställena men ibland är utrymmena begränsade. Valnämnden bör vara beredd på att med kort varsel bege sig till röstmottagningsställena för att fylla på nytt valmaterial, det kan till exempel röra sig om valsedlar eller valkuvert. Detta gäller både under förtidsröstningen och på valdagen.

När man talar om valmaterial är det lätt att endast tänka på det material som är direkt förknippat med val, så som valskärmar, valsedlar med mera. Det kan även vara bra att ha ett förråd av ficklampor och powerbanks (så att mobiltelefoner kan laddas) vid strömavbrott.

Transporter

Stora mängder valmaterial, förtidsröster och röster behöver transporteras på ett säkert sätt för att trygga genomförandet av val. Transporterna behöver skyddas både mot angrepp och manipulation såväl som desinformation vars syfte är att underminera förtroendet för valen.

Utbildning och rutiner för de personer som sköter transporten är grunden för att skydda transporterna. Några åtgärder som bidrar till säkrare transporter är att alltid vara minst två personer som genomför transporterna, att Polismyndigheten har kännedom om transporterna samt att det skyddsvärda förvaras i ett låst utrymme (till exempel ett låst bagageutrymme).

Exempel på skyddsvärda transporter:

- mottagning och hämtning av valmaterial från förråd
- leverans av valmaterial till vallokaler och röstningslokaler
- transport av förtidsröster från röstningslokaler
- transport av förtidsröster till vallokaler
- transport av röster från vallokal till valnämnden
- transport av röster från valnämnden till länsstyrelsen, både på valnatten och efter valnämndens preliminära röst-räkning (uppsamlingsräkningen).

På valnatten när valdistrikten ska transportera rösterna till valnämnden ska det göras av minst två personer. Valnämnden tar emot rösterna och ska sedan transportera dem till länsstyrelsen. Att ha väktare på plats i och utanför lokalen dit alla valdistrikt åker för att lämna rösterna kan vara nödvändigt. Likaså kan väktare behöva följa med när valnämnden överlämnar rösterna till länsstyrelsen.

IT och telefoni

Under de veckor förtidsröstning pågår och under valdagen är det viktigt att valadministrationen finns tillgänglig och att röstmottagare, allmänhet och media kan nå dem, antingen via telefon eller via e-post. Ett fungerande telefonnät och internet är därmed av stor vikt. Det finns även behov av att komma åt vissa datasystem, det kan till exempel handla om att rapportera in antal förtidsröster som har tagits emot samt informera väljare om vilken vallokal hen ska rösta i på valdagen.

Ifall IT-systemet är ur funktion någon gång under röstningsperioden kan det vara bra att ha kontaktuppgifter till röstmottagare och andra nyckelpersoner utskrivet på papper.

Kriskommunikation

Kommunikation är en viktig del av arbetet med krisberedskap, valnämnden behöver därför planera sin riskkommunikation i förväg.

Se även

[Övergripande processer](#)

Risker och sårbarheter

Det svenska valsystemet är robust och har hög motståndskraft mot otillbörlig påverkan genom att det är manuellt, decentraliserat, transparent och med starkt skydd för rätts-säkerheten. Trots att systemet som helhet är mycket svårt att påverka finns det risker som valadministrationen behöver reducera för att stärka förmågan att motstå störningar.

Politisk propaganda i anslutning till röstning-mottagningsstället

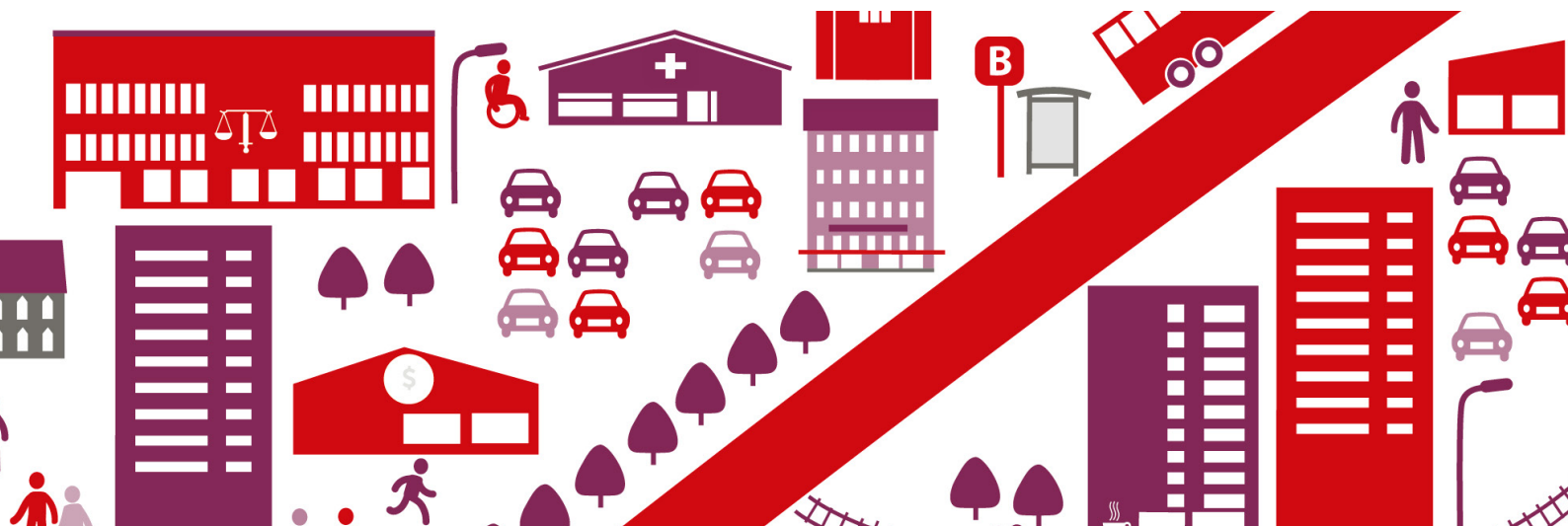
På ett röstmottagningsställe eller i ett utrymme intill detta får det inte förekomma propaganda eller annat som syftar till att påverka eller hindra väljarna i deras val

(8 kap 3 § vallagen (2005:837)).

Syftet med bestämmelsen bottenar i två av valsystemet grundläggande regler, nämligen att valen ska vara fria och hemliga samt att väljaren ska vara ostörd och skyddad från påverkan under tiden hen röstar.

Kommunens valnämnd bör ge vägledning, genom till exempel riktlinjer, kring hur vallagens bestämmelser ska tolkas. Detta eftersom vallagen inte preciserar vad som är otillåten propagandayttring och att det är röstmottagarna som primärt har ansvaret för att förbudet mot politisk propaganda efterlevs. Det är viktigt att kommunicera eventuella riktlinjer med partiorganisationer så att de kan planera sina aktiviteter utifrån rådande bestämmelser.

Kommunen ansvarar för en bred verksamhet och hur ansvaret är fördelat ser olika ut i kommunerna. Därför är det viktigt med intern samverkan och samordning, till exempel när det gäller tillstånd till sammankomster och tillställningar på offentlig plats. Det är Polisen som har ansvar för frågan men kommunen ska yttra sig. Vallagens bestämmelse om förbud mot propaganda innebär att den annars gällande grundlagsskyddade yttrandefriheten inskränks. Här finns en risk att den inom kommunen som yttrar sig i den här typen av ärenden inte känner till vallagens propagandabestämmelser.

Det är röstmottagarna som ansvarar för ordningen på röstmottagningsstället och de personer som vistas i lokalen eller i ett utrymme intill ska rätta sig efter de anvisningar som röstmottagarna ger. Om anvisningarna inte följs får röstmottagarna vid behov uppmana en person att lämna lokalen eller utrymmet. Röstmottagningen kan avbrytas tillfälligt ifall oordning uppstår som påverkar genomförandet av röstmottagningen.

Informationspåverkan

Under de senaste åren har dataintrång, cyberattacker och påverkansoperationer styrda av främmande makt kraftigt ökat. Enligt den svenska militära underrättelsetjänsten sker denna verksamhet i princip varje dag året runt.

Valens genomförande kan påverkas på flera olika sätt:

- direkta försök att manipulera valutgången
- dataintrång hos politiska partier för att komma över, förstöra eller förfälska viktig information
- spridandet av desinformation för att påverka valgenomförandet eller förtroendet för genomförandet av val.

Läs mer

[Analys: Räkna med propaganda och desinformation i valrörelsen \(svt.se\)](#)

[USA: Rysslands president Putin beordrade påverkan på presidentvalet \(svt.se\)](#)

MSB definierar informationspåverkan som "potentiellt skadlig kommunikation som främmande makt eller deras ombud ligger bakom (medvetet eller omedvetet)".

Informationspåverkan kan syfta till att påverka Sveriges demokrati och är något som man bör vara vaksam på i samband med val. En grundläggande princip i arbetet med att möta informationspåverkan handlar om att värna den fria debatten, yttrandefrihetens principer och det demokratiska samtalet. MSB har tagit fram en handbok för kommunikatörer i hur man möter informationspåverkan.

Läs mer

[Att möta informationspåverkan: handbok för kommunikatörer \(msb.se\)](#)

Hot mot röstmottagare och förtroendevalda

Från valen 2018 har flera kommuner rapporterat om att det förekom hot och våld mot röstmottagare på röstmottagningsställena. Det handlade om rasism, hot och kränkningar. Det finns en risk att den här typen av händelser försvårar rekryteringen av röstmottagare och många kommuner har redan problem med att andelen erfarna röstmottagare minskar och att det är särskilt svårt att rekrytera lämpliga personer som ordföranden och ersättare för ordförande. Valmyndigheten lyfter fram i sin rapport från valen 2018 att det är mycket viktigt att dessa händelser tas på allvar och utreds av rättsvårdande myndigheter.

Om eller när hot mot förtroendevalda inträffar är det kommunen eller regionen där den förtroendevalde har sitt uppdrag som ansvarar för anmälan av händelsen och efterföljande stöd. Polisen använder sig av begreppet demokrati-brott för att signalera allvaret när politiker utsätts för angrepp i sitt förtroendeuppdrag.

Läs mer

[Erfarenhetsrapport valen 2018 \(val.se\)](#)

[Att hantera hot, hat och våld mot förtroendevalda \(skr.se\)](#)

Utbildning och övning

Länsstyrelsen ansvarar för att utbilda valnämnden och valnämnden ansvarar för att utbilda röstmottagarna. Valmyndigheten ansvarar för att ta fram utbildningsmaterial avseende valen. Vid utbildning av röstmottagare ska valnämnden använda sig av Valmyndighetens material, men kan komplettera eller ersätta delar av detta om det behövs med hänsyn till lokala förhållanden.

Seminarieövning Valborg 2018

Inför valen 2018 genomförde Länsstyrelsen Värmland "Seminarieövning Valborg 2018". Syftet med övningen var att föra diskussioner med länets olika aktörer kring möjliga händelser, relevanta åtgärder samt skapa en mental förberedelse hos aktörerna. Det var Polisregion Bergslagen som hade initierat övningen och representanter från länets alla kommuner deltog.

Övningen bestod av fyra olika scenarier, bland annat en händelse där SOS Alarm tar emot ett hot mot en skola som även är en vallokal samt en händelse där det är stökigt i en vallokal och där röstmottagarna har hotats. Deltagarna fick därefter diskutera i grupp hur händelserna skulle kunna hanteras; vilka ska kontaktas, kan röstning genomföras så som

det är tänkt, kan röstningen flyttas till annan lokal, hur länge kan en vallokal hållas stängd, hur hanteras väljare som anländer för att rösta i den stängda lokalen med mera.

Utvärderingen av övningen visade på att många kommuner fick med sig bra tips på hur de skulle kunna förebygga och förbereda inför eventuella händelser. En övning behöver inte alltid vara att aktörer ska agera, utan en skrivbordsövning för att diskutera och väcka tankar är ibland minst lika givande.

Utvärdering av inträffade incidenter

MSB har tagit fram en generell vägledning som kan användas av aktörer vid hanteringen av inträffade händelser. Denna vägledning skulle kunna användas för att utvärdera hanteringen av inträffade händelser under ett val för att på så sätt utveckla kommunens hantering av framtida val.

Läs mer

[Utvärdering av hantering av inträffade händelser \(msb.se\)](https://www.msb.se/utvardering-av-hantering-av-intraffade-handelser)

Bilaga – Fakta om val

Olika typer av val

Allmänna val

Med allmänna val menas val till riksdagen, kommun- och regionfullmäktige och val till Europaparlamentet. Val till riksdagen, kommun- och regionfullmäktige genomförs samtidigt och äger rum den andra söndagen i september vart fjärde år.

Val till Europaparlamentet äger rum vart femte år. Valet genomförs enligt respektive medlemslands nationella vallag och i Sverige är valdagen alltid en söndag, detta innebär att medlemsstaterna inte röstar på samma dag.

Hur valen går till regleras bland annat i vallagen (2005:837) och Valförordningen (SFS 2005:874).

Folkomröstningar

Förutom allmänna val kan även folkomröstning äga rum. Nationella folkomröstningar rör hela landet. En folkomröstning är oftast rådgivande, men kan också vara beslutande. Det är riksdagen som beslutar om en folkomröstning ska genomföras samt om det ska vara en rådgivande folkomröstning eller en folkomröstning i en grundlagsfråga, vilken kan vara bindande. I princip gäller samma regler som vid riksdagsval, om inget annat beslutas.

En folkomröstning kan också genomföras enbart inom en kommun eller region, det kallas för kommunal folkomröstning. Kommunala folkomröstningar är endast rådgivande. En rådgivande folkomröstning ska hållas i en fråga om minst tio procent av de röstberättigade begär det och om inte två tredjedelar av närvarande ledamöter i fullmäktige motsätter sig det. Kommunala

folkomröstningar kan hållas både i samband med allmänna val eller mellan ordinarie valtillfällen. En kommunal folkomröstning administreras av den kommun som beslutat om omröstningen. Vid folkomröstning i en hel region ansvarar en kommun för den övergripande administrationen.

Innan fullmäktige kan besluta om dagen för folkomröstningen ska samråd med Valmyndigheten äga rum, detta måste ske senast tre månader före omröstningsdagen. Det finns en särskild lag som reglerar kommunala folkomröstningar, lag (1994:692) om kommunala folkomröstningar.

Extra val

Ett extra val till riksdagen, kommun- och regionfullmäktige kan vara nödvändigt om det blir en politisk kris och hålls mellan ordinarie val. Extra val ska genomföras inom tre månader från det att beslut har fattats.

Omval

Valresultat kan överklagas hos Valprövningsnämnden som kan besluta att ett val ska göras om. Det kallas omval och ska genomföras inom tre månader från det att Valprövningsnämnden fattat beslutet.

Val till Sametinget

Val till Sametinget hålls vart fjärde år den tredje söndagen i maj. Tre myndigheter delar på ansvaret; Sametingets valnämnd, Länsstyrelsen i Norrbottens län och Valmyndigheten.

Kyrkoval

Kyrkoval i Svenska kyrkan äger rum vart fjärde år. Genomförandet av valet ansvarar Svenska kyrkan för.

Valkretsar och valdistrikt

I valet till riksdagen är landet indelat i valkretsar, geografiskt avgränsade områden som bland annat finns för att representationen i landet ska vara proportionell. Det kan även finnas valkretsar i valen till kommun- och regionfullmäktige.

En kommun är indelad i valdistrikt och enligt vallagen ska ett valdistrikt omfatta mellan 1 000 och 2 000 röstberättigade, dock kan undantag göras. Inför varje val ska kommunen se över valdistrikten. Förslag på förändringar av valdistrikten ska inom kommunen beslutas av kommunfullmäktige och därefter skickas kommunens förslag till länsstyrelsen som fattar beslut om distriktet. För varje valdistrikt ska det finnas en vallokal.

Att rösta

För att få rösta måste väljaren fylla 18 år senast på valdagen. Därutöver finns det särskilda regler för de olika valen. Rösträtten bestäms 30 dagar före valdagen och grundar sig på uppgifter i Skatteverkets folkbokföringsregister. Uppgifter om väljarnas rösträtt förs sedan in i en röstlängd som används på valdagen för att pricka av de väljare som röstar.

Det finns olika sätt att rösta:

- i vallokal på valdagen – vilken vallokal väljaren ska rösta i står angivet på röstkortet. På valdagen ska det i varje kommun även finnas en förtidsröstningslokal som är öppen och i den kan vem som helst rösta.
- förtidsrösta – förtidsröstningen startar 18 dagar innan valdag och kan göras i vilken röstningslokal som helst i hela Sverige. Det går att ångra en förtidsröst genom att rösta i vallokal på valdagen.

- rösta från utlandet – antingen via brevöst eller förtidsrösta på vissa ambassader och konsulat. För att brevösta behövs ett särskilt brevöstningsmaterial som beställs antingen från Valmyndigheten, utlandsmyndigheten eller från kommunen. Brevöst får tidigast göras i ordning 45 dagar före valdagen.

Om väljaren behöver hjälp med att rösta kan hen rösta med hjälp av:

- bud – är till för väljare som på grund av sjukdom, funktionsnedsättning eller ålder inte själva kan ta sig till ett röstmottagningsställe. De kan istället lämna sin röst till ett bud. Vem som får vara bud regleras i vallagen. Ett särskilt material behövs för budröstning.
- ambulerande röstmottagare – är till för väljare som på grund av sjukdom, funktionsnedsättning eller ålder inte själva kan ta sig till ett röstmottagningsställe. De kan istället lämna sin röst till ambulerande röstmottagare. Det är valnämnden som utbildar och förordnar ambulerande röstmottagare.

Röstlängd

I röstlängden framgår vem som är röstberättigad i vilket val. När en väljare röstar på valdagen markerar röstmottagarna i röstlängden vem som röstat och i vilket val, även väljare som har förtidsröstat markeras i röstlängden. Vidare anges hur väljarens identitet har kontrollerats.

Röstlängden är särskilt skyddsvärd och bör vara under ständig uppsikt.

Läs mer

[Rösträtt och röstlängd \(val.se\)](http://val.se)

Röstkort

På röstkortet finns information om vilka val som väljaren har rösträtt i samt vilket valdistrikt väljaren hör till och vilken vallokal som väljaren är knuten till. Röstkortet skickas ut av Valmyndigheten till väljarens folkbokföringsadress och ska vara väljaren tillhanda senast 18 dagar före valdagen. Vid förtidsröstning är röstkort ett krav, dock inte vid röstning i vallokal på valdagen.

Om väljaren har tappat bort sitt röstkort eller förlorat det på något annat sätt kan hen beställa ett dubblettröstkort hos Valmyndigheten eller hos valnämnden.

Valsedlar

Det finns tre olika typer av valsedlar; parti-valsedlar, namnvalsedlar och så kallade blanka valsedlar. Partivalsedlar är valsedlar med partiets namn och valtyp medan namnvalsedlar förutom valtyp och partinamn

innehåller namn på kandidater som för partiets räkning vill ta en plats i något av riksdagen, kommun-, regionfullmäktige eller Europaparlamentet. Blanka valsedlar har varken parti- eller kandidatnamn utan enbart valtyp markerat.

Valsedlarna har olika färg beroende på typ av val:

- gula valsedlar för valet till riksdagen
- vita valsedlar för valet till kommunfullmäktige samt för valet till Europaparlamentet
- blåa valsedlar för valet till regionfullmäktige.

På alla röstmottagningsställen ska platsen där väljarna tar valsedlar vara avskärmd och fri från insyn. Röstmottagarna behöver därmed hålla ordning på kön till valsedelställen och se till att en väljare i taget får möjlighet att välja valsedlar helt fritt från insyn. Röstmottagarna behöver också kontrollera ordningen bland valsedlarna i valsedelställen.

Myndigheten för
samhällsskydd
och beredskap